

حضرت امام حسن عليه السلام

زوکړه:

د اسلام د گران پیغمبر(ص) لمسی او د حضرت علی علیه السلام او بی بی فاطمه (ع) لومړی ځوی امام حسن علیه السلام د هجرت په دریم کال د روژې د میاشتې په پنځلسمه نیټه وزیږیده.¹ پیغمبر(ص) د مبارکۍ لپاره حضرت علی علیه السلام کره ورغی او د خدای په حکم یې د هغه نوم "حسن" کینود.² امام حسن علیه السلام د خپل عمر قابو او کاله له خپل نیکه پیغمبر(ص) سره تیر کړل.³ او نیکه به ورسره سخته مینه لرله. اکثره به یې په اوږو کیننولو او ویل به یې خدایه زه له ده سره مینه لرم ته هم ورسره مینه ولره.⁴

پیغمبر(ص) وفرمایي: "څوک چې حسن علیه السلام او حسین علیه السلام سره مینه وکړي، له ما سره یې مینه کړې ده او څوک چې له دغو دوو سره دښمني وساتي له ما سره یې دښمني کړې ده."⁵

همداراز فرمایي: حسن علیه السلام او حسین علیه السلام د جنت د ځوانانو سرداران دي.⁶ یو بل ځای کې فرمایي: زما دا دوه زامن امامان دي که قیام وکړي او که قیام ونه کړي.⁷ د هغه امام شخصیت دومره لوړ و چې گران رسول (ص) به په هماغه وړو کوالي کې په ځنو ژمنو او تړونونو گواه جوړولو.

"واقدي" وايي: پیغمبر (ص) د ثقیف لپاره د ذمې عهد او تړون وکړ. خالد بن سعید دغه تړون ولیکه او حسن علیه السلام او حسین علیه السلام یې گواهي ورکړه.⁸ او کله چې پیغمبر(ص) د خدای په حکم د نجران له اوسیدونکو سره مباحلې ته لاړو. د خدای په حکم یې حضرت امام علی

1. ارشاد مفید ص 169، تاریخ الخلفاء سیوطي ص 188

2. بحار الانوار ج 43 ص 238

3. دلائل الامامه. محمد بن جریر الطبري ص 60

4. تاریخ الخلفاء ص 188، صحیح بخاري کتاب الحلق باب مناقب الحسن والحسين، صحیح ترمذي ج 2 ص 307

5. ابن ماجه فضائل حسن و حسين، مسند احمد ابن حنبل ج 2 ص 288، تاریخ خطیب بغدادی ج 1 ص 141

6. صحیح ترمذي ج 2 ص 306، مسند احمد ابن حنبل ج 2 ص 3-62-82، تاریخ الخلفاء ص 189

7. بحار الانوار ج 43 ص 178، ارشاد مفید ص 181

8. طبقات کبیر ج 1، دویم ټوک ص 33

عليه السلام، بي بي فاطمه (س)، امام حسن عليه السلام او امام حسين عليه السلام هم له خان سره بوتلل او د هغوي په پاکی او پاک لمنی د "تطهير" ایت نازل شو.⁹

همدا شان امام حسن عليه السلام د پلار غېملی او ملگری و په ظالمانو به يې نیوکه او د ظلم خپلو به يې ملاتړ کوؤ کله چې حضرت ابوذر "ربزي" ته جلا وطن کیدو حضرت عثمان حکم ورکړو چې هیڅوک به يې نه بدرگه کوي خو امام حسن عليه السلام او امام حسين عليه السلام او د دوي پلار هغه ډیر په عزت او احترام سره بدرگه کړو او د خدای پامانی په وخت کې يې د حضرت عثمان په حکومت نیوکه وکړه. او حضرت ابوذر ته يې د صبر او زغم نصیحت وکړو.

10

د هجرت په 36 کال د خپل پلار په ملگرییا بصرې ته راغی چې د جمل د جنگ اور چې بي بي عائشې او طلحه و زبیر بل کړی و، مړ کړي.

بصرې ته له ورته مخکې د حضرت امام علی عليه السلام په حکم له لوي صحابي حضرت عمار یاسر سره کوفې ته لاړ چې خلق تیار کړي او بیا له خلقو سره د امام علی عليه السلام د مرستې لپاره بصرې ته ستون شو¹¹ په خپلو بنکلو او کلکو تقریرونو سره يې د عبدالله بن زبیر هغه دروغ څرگند کړل چې د حضرت عثمان قتل يې په حضرت علی پوري تړلو. دغه شان په جنگ کې يې هم ډیره بهادري وښودله او کامیاب شو.¹²

د صفین په جنگ کې هم له پلار سره اوږه په اوږه ولاړ و. په دې جنگ کې معاویه عبیدالله بن عمر هغه ته واستوه او وې ویل چې د خپل پلار حضرت امام علی عليه السلام له ملگرییا لاس واخله نو تا به مشر کړو ځکه چې پلار دې په جنگونو کې د قریشو ډیر غټ غټ کسان وژلي دي او له دې امله ترې خلق نه دي راضي. خو په تا باندي ټول قریش راضي کیږي.

حضرت امام حسن عليه السلام ورته وویل قریشو غوښتل چې د اسلام بیرغ راکوز کړي خو زما پلار د خدای او اسلام په خاطر د هغوي سرغنه ووژل او هغوي يې تیت او پرک کړل نو خلق ځکه د هغه دښمنان شول او ورسره میرخې کوي.¹³

امام حسن عليه السلام په دغه ټول جنگ کې د پلار ملگری و او کله چې د امام علی عليه السلام او معاویه د سپایانو لخوا دوه کسان غوره شول چې "حکم" شي او فیصله وکړي نو کله

9. صحيح مسلم، مشکوٰة شريف باب مناقب اهلبيت (ع) غاية المرام ص 287

10. حياة الامام حسن عليه السلام بن علي عليه السلام ص 261-262

11. طبقات كبير ج 3 جز اول ص 20

12. حياة الامام الحسن عليه السلام بن علي (ع) ج 1 ص 396-399

13. حياة الامام الحسن عليه السلام بن علي (ع) ج 1 ص 444-445

چې دوي ناروا حکم وکړ امام حسن عليه السلام پاڅيد او د پلار په حکم يې يو گرم او ولوله ناک تقرير کې وويل "تاسو دا دوه کسان ددې لپاره وټاکل چې د خداي له کتاب سره سمه فيصله وکړي خو دوي اپوټه کار وکړو نو داسې کس ته حکم او منځگړي نه شي ويل کيدی بلکې داسې کس غندل شوی دی." 14

اميرالمؤمنين حضرت امام علی عليه السلام د شهادت په وخت د هغه حکم مطابق چې پيغمبر(ص) ورته کړی ؤ امام حسن عليه السلام يې خپل جانشين او ځايي ناستی کړو او امام حسين عليه السلام او د دوي نور بچي ددې کار گواهان شول. 15

خوي او خصلت

پرهيزگاري:

امام حسن عليه السلام خداي پاک ته خاصه پاملرنه لرله. او ددې پام او توجه اثار به د اودس او چار اندام په وخت د دوي په مخ څرگنديدل د وضو په وخت به يې رنگ زيړ شو او رپيدو به. چا ورنه پوښتنه وکړه چې په تاسو باندې داسې حالت ولې را ځي؟ ځواب يې ورکړو څوک چې د خداي په درگاه کې ودريري پکار ده چې په همداسې حالت سره وي. امام صادق عليه السلام وايي چې امام حسن عليه السلام د خپلې زمانې تر ټولو عابد او پرهيزگار کس ؤ ځکه چې کله به مرگ ورياد شو نو بې حاله به شو او ژړل به يې. 16 پياده او کله هم پښې ابلې يې 25 حجونه کړي وو.

سخاوت:

يوه ورځ کعبې ته تلی ؤ. يو سړی يې وليد چې خداي ته دعا کوي "خدايه ماته لس زره درهمه را کړې" امام حسن عليه السلام هماغه وخت کور ته راغی او هغه ته يې لس زره درهمه وليږل. يوه ورځ يوې کنيزې دوي ته په تحفې کې يو خوشبوداره گل ورکړو امام حسن عليه السلام د دغه گل په ځواب کې هغه ازاده کړه او وې فرمايل: خداي پاک مونږ داسې تربيت کړي يو بيا يې دا ايت تلاوت کړو:

14 . حياة الامام الحسن عليه السلام بن علي (ع) ج 1 ص 479 ، اسد الغابه ج 2 ص 13

15 . اصول كافي ج 1 ص 297-298

16 . بحار الانوار ج 43 ص 331

"وَإِذَا حُيِّتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا (که تاسو ته چا څه څيز ډالۍ کړو تاسو تر هغه غوره ځواب ورکړئ)"¹⁷

په خپل ژوند کې يې درې ځله خپل ټول مال ان تر پيزاره په دوو برخو وویشل او د خداي په لار کې يې ورکړل.

عاجزي او زغم:

د شام يو سړې يوه ورځ د معاويه په لمسونه امام حسن عليه السلام ته کنځل وکړل. امام حسن عليه السلام ورته په مسکا سره سلام ووي او وي فرمايل "ای مشره! داسې ښکاري لکه چې غريب وي او زما خيال دی تير وټی يې که زما رضا غواړې، زه راضي يم او که زما نه څه څيز يا راهنمايي غواړې هم تيار يم. که په اوږه دې بوج وي وړم يې درسره، که وږی وي مړوم دې او که بل څه اړتيا لري يا هر کار لري پوره کوم يې. که مونږ ته راشې نو ډيره به درته اسانه وي ځکه چې ستا د ملمستيا لپاره هر څه تيار دي" هغه سړی وشمیده، په ژړا شو او وي ويل گواهي ورکوم چې ته په زمکه د خداي رښتونې جانشين يې. او خداي په خپله ښه پوهيږي چې خپل رسالت چا ته ورکړي ته او ستا پلار تر ننۍ ورځې پورې زما ډير ناخوښ کس ؤ خو اوس په دنيا کې تر ټولو زياته مينه له تاسو سره لرم. بودا سړي هغه ورځ د امام حسن عليه السلام ميلمه شو او چې کله لاړو نو له هغې ورځې د امام حسن عليه السلام ليواله شو.¹⁸

مروان حکم چې تل يې امام حسن عليه السلام ځورولی ؤ د امام حسن عليه السلام د شهادت په وخت د هغوي په جنازه کې گډون وکړ. امام حسين عليه السلام ورته وويل تا زما د ورور په ژوند کې هر هغه څه وکړل چې له لاسه د کيدل نو اوس ولې د هغه په جنازې کې شريک يې او ژاړې؟

مروان حکم وويل: هر څه چې مې وکړل له هغه چا سره مې وکړل چې د مدينې له غره يې صبر او زغم زيات ؤ.¹⁹

17. بحار الانوار ج 43 ص 342 – 343

18. بحار الانوار ج 43 ص 344

19. تاريخ الخلفاء ص 191

خلافت

د هجرت په څلويښتم کال د روژې د يوويشتمې نيتې په ماښام د حضرت علي عليه السلام شهيد شو او د يوويشتمې په سهار خلق د ښار په جامع جومات کې راغونډ شول. امام حسن عليه السلام منبر ته اوختو او وې فرمايل: "بيگا داسې بې مثاله کس له دنيا سترگې پټې کړې چې په تيرو او راتلونکو کسانو کې د علم او کردار له نظره بې مثاله و د پيغمبر(ص) په څنگ کې بې جنگونه وکړل او په نړه يې د اسلام او پيغمبر(ص) دفاع وکړه. پيغمبر(ص) به هغه په جنگونو کې سپه سالار او سر لښکر په توگه استولو او هغه به تل بريالې او کامياب راستنيدو. د دنيا له سرو او سپينو يې تر 700 درهمو زيات ميراث پاتې نه شو. هغه هم د هغه حصه وه او خيال يې و چې په هغې د خپلې کورنۍ لپاره يو خدمتگار ونيسي. دې خبرې ته چې راوړسيد نو امام حسن عليه السلام او خلقو ډير وژړل او بيا يې له ددې لپاره چې امامت له خپلې سمې لارې بې لارې نشي خو جملې وويلې:

"زه د هغه پيغمبر(ص) څوې يم چې زيری راوړونکې او وپروونکې و او خلق يې خدای ته رابلل. زه د پيغمبرۍ د مشال شغله او له هغې کورنۍ څخه يم چې خدای پاک ترې ککړتيا او پليتي لري او په قران کې يې د دوې مينه فرض کړې ده چې فرمايې: قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ²⁰ ووايه (ای پيغمبره(ص)! زه د دې (پيغمبرۍ) په وړاندې او د دې په عوض کې له تاسو زما له اقرباوو او خپلوانو څخه له مينې علاوه بل څه نه غواړم"

بيا امام حسن عليه السلام کښيناست او عبدالله بن عباس پاڅيد او وې ويل: "ای خلقو! دې (يعنې امام حسن عليه السلام) ستا سو د پيغمبر(ص) نمسې د علی عليه السلام جانشين او ستا سو امام دی له ده سره بيعت وکړئ"

خلق ډلې ډلې راغلل او له دوې سره يې بيعت وکړ. کله چې معاويه له دې خبر شو نو کوفې او بصرې ته يې جاسوسان وليږل چې له دغو ځايونو رپوتونه راوړي او د امام په حکومت کې له دننه خرابي او گډوډي رامنځ ته کړي. د امام حسن عليه السلام کسانو هغوي ونيول او معاويه ته يې يو ليک واستوه چې د جاسوسانو له راستولو ډډه وکړي. ځينې هغه ليکونه چې امام حسين عليه السلام معاويه ته ليکلي او ابن ابی الحديد نقل کړي، دا دي:

"... د حيرانۍ ځانې دی چې قريشو د پيغمبر(ص) تر وفاته وروسته هغه په جانشينۍ جگړه شورو کړه. او ځان يې د عربو په نورو قبيلو په دې سبب لوړ وگڼلو چې د پيغمبر(ص) له قبيلې دي. عرب په مونږ راضي شول خو قريشو زمونږ فضيلت او لوړاوی ونه منلو مونږ چې

پیغمبر(ص) ته تر هغوي زیات نزدې وؤ او خپل حق مو غوښتلو څنگ ته یې کړو او په مونږ یې ظلم وکړو مونږ له جنگ او دښمنۍ ډډه وکړه چې دښمنان او منافقان له دې لارې اسلام خراب نه کړي.

نن زه تا ته حیران یم چې د داسې کار (مشری او خلافت) غوښتوونکې یې چې له هیڅ نظره یې قابل نه یې، نه په دین کې په مونږ لوړ یې او نه دې چرته ښه کار او ښه تاثر پریښی دی ته د هغې ډلې بچی یې چې له پیغمبر(ص) سره و جنگیدل او له پیغمبر(ص) سره د قریشو تر ټولو زیاتي دښمنې ډلې اولاد یې. خو پوه شه چې ستا د بدو کارونو سزا له خدای سره ده او وبه وینې چې بالاخره کامیابي د چا ده. په خدای قسم ډیر زر به دې عمر پایې ته ورسېږي. خدای ته به ورشې او هغه به ستا د کړو سزا درکړي او خدای په خپلو بندگانو ظلم نه کوي. علی علیه السلام لارو او خلقو زما په لاس بیعت وکړ. له خدایه غواړم چې په دنیا کې داسې څیز رانه کړي چې په اخرت کې راته تاوان ولري.

ما دا لیک ځکه تاته ولیکو چې سبا د ځان او خدای تر مینځ عذر ولرم که ته هم د نورو مسلمانانو غوندې دا خبره ومني نو د اسلام او مسلمانانو په گټه ده او تا ته هم ډیره گټه لري. د باطل پیروي مه کوه او د نورو په شان زما بیعت وکړه.

ته په خپله ښه پوهیږې چې زه د دې کار لپاره تر تا ډیر قابلیت لرم. له خدایه وویریږه او ظلم مه کوه او د مسلمانانو د وینې درنښت وکړه او که تیار نشې زه به له مسلمانانو سره ستا په لور درشم او محکمې (عدالت) ته به دې راکاږم چې خدای پاک چې تر ټولو ښه فیصله کوونکی دی زمونږ تر مینځ حاکم شي.

معاویه په ځواب کې ولیکل: "... زما او ستا حالت داسې دې لکه ستا د کورنۍ د مشرانو حالت چې د ابو بکر په نسبت و یعني لکه څنگه چې ابوبکر د ډیرې تجربې په بانه له علی علیه السلام څخه د خلافت مقام واخستو، زه هم ځان تر تا غوره گڼم، او که پوهیږم چې ته د خلقو په چارو تر زما ښه پوهیږې او له دښمن سره ښه مقابله کوي نو بیعت به مې کړی وی خو خبر یې چې زه تر تا ډیره مخینه او تجربه لرم نو ښه دا ده چې ته زما پیرو شې، زه هم ژمنه کوم چې تر ما وروسته ته د مسلمانانو خلیفه شې، د عراق ټول بیت المال ستا او د عراق د کومې سیمې درآمد او خراج چې غواړې هغه هم تا ته در کوم... والسلام"

معاویه په هماغه بانه چې قریشو د هغې په وسیله له علی علیه السلام مخ واپولو، د امام حسن علیه السلام بیعت ونه کړو. معاویه ښه پوهیدو چې امام حسن علیه السلام تر هغه غوره دی. خو د مشرۍ او ریاست مینې د حقیقت له پیروي منع کړ، ځکه چې هغه په دې خبر و چې کم عمری د عیسی او یحیی د پیغمبرۍ څنډه وه نو په امام کې هم د عمر زیاتوالی شرط نه دی.

معاويه نه يوازي بيعت ونه کر بلکې د امام د شهيدولو کوششونه يې پيل کړل. او خو پت کسان يې مقرر کړ چې امام شهيد کړي. په هم دې وجې امام حسن عليه السلام له جامو لاندې زغره اغوسته او په مانځه کې به يې هم نه ويستله او يوه ورځ چې معاويه پتو سپايانو هغوي په عشي وويشتل نو هيڅ تاوان ورته ونه رسيد ²¹

معاويه چې د امام حسن عليه السلام په باره کې يې د عمر کمې بانه کولو او له هغه سره يې بيعت ونه کړو د يزيد د وليعهدۍ په وخت يې دا خبره هيره شوه. خپل ځوان ځوي يې د ځان جانشين کړو او له خلقو يې د هغه لپاره بيعت وغوښته.

معاويه د اسلامي وحدت د راوستلو او د کر کيچ او بلوؤ د مخنيوي په بانه خپلو کسانو او مامورينو ته وليکل چې يو لښکر جوړ کړي هغوي هم د معاويه په مشرۍ کې يو لښکر برابر کړو او معاويه هغه له امام حسن عليه السلام سره د جنگ لپاره عراق ته واستوه.

امام حسن عليه السلام هم حجر بن کندي ته حکم ورکړو چې قوماندانان او خلق جنگ ته تيار کړي، خلق د امام په بلنې جومات کې راغونډ شول. امام حسن عليه السلام منبر ته اوختو او وي فرمايل: "معاويه له تاسو سره د جنگ لپاره راغلی دی تاسو هم د "نخيلې" په فوځي اډه کې راغونډ شئ. د امام د دې خبرې په ځواب کې ټول غلي شول.

د مشهور سخې حاتم طاي ځوي "عدي" پاڅيد او وي ويل زه د حاتم طاي ځوي يم، سبحان الله دا چپ ولې يې؟ ولې د پيغمبر(ص) د ځوي خبرې ځواب نه ورکوي له خدايه وويرېږئ، لکه چې تاسو د شرم او بي ننگۍ څه باک نه لرئ؟ بيا يې امام ته مخ واړوه او وويل ستا خبره مو واوريده او په سر سترگو حاضر يو، زه همدا اوس کيمپ ته ځم. څوک هم چې غواړي له ما سره راتللی شي.

قيس بن سعد بن عباد، معقل بن قيس رياحي او زياد بن صعصعه تميمي هم په گرمو ويناؤ سره خلق جنگ ته وهڅول پوځ يې برابر کړ او ټول جنگي کيمپ ته لاړل. ²²

په پوځي کيمپ کې د امام حسن عليه السلام له اصلي ملگرو علاوه دا کسان هم وؤ.

◊ خوارج، چې يوازي له معاويه سره د جنگ لپاره راغلي وؤ نه له امام سره د ملگرتيا لپاره.

◊ هغه لالچيان چې هدف يې يوازي جنگي غنيمت او ولجې وې.

◊ هغه کسان چې د خپلې قبيلې د مشرانو په پيروي راغلي وو او بل يې هيڅ مقصد او شوق

نه وؤ.

21. بحار الانوار ج 44 ص 33

22. نهج البلاغه ابن ابی الحديد ج 16 ص 40 - 37

امام حسن عليه السلام ځينې سپايان د "حکم" په مشرۍ کې انبار بنار ته وليږل خو حکم له معاويه سره يو ځای شو د امام بل سپه سالار يا قوماندان له معاويه سره جوړ جاري وکړو. مجبورا امام په خپله د مدائن "ساباط" ته لاړ او له هغه ځايه يې **12** زره تنه د عبیدالله بن عباس په مشرۍ له معاويه سره جنگ ته وليږل او قيس بن سعد بن عبادہ انصاري يې د هغه مرستيال کړ، چې که عبید الله شهيد شي نو دې به سپه سالار شي.

معاويه کوششونه شروع کړل چې قيس وغولوي هغه ته يې لس لکه درهمه وليږل چې ملگري يې شي يا د امام حسن عليه السلام ملگرتيا پريږدي. قيس ځواب ورکړو چې په دوکې سره زما دين نشي اخستی څه دا کارونه بل چاته وکاروه.

د لښکر اصلي سپه سالار يعني عبید الله بن عباس د پيسو په تشې وعدې دوکه شو او د شپې له يو څو سپايانو سره د معاويه په لور وتښتیده سهار چې کله پته ولگیده چې لښکر بې مشره پاتې دی نو قيس خلقو ته مونځ وکړو او فوځ مشر شو او امام حسن عليه السلام له دې قيصې خبر کړی شو. قيس په ميړانتيا سره وجنگیدو معاويه چې کله د هغه د دوکه کولو څه لاره پيدا نه کړه د امام لښکر ته يې جاسوسان واستول چې په دروغه له معاويه سره د قيس د سولې اواز خوره کړي او ځينې کسان يې د قيس لښکر ته وليږل چې مشهوره کړي چې امام حسن عليه السلام له معاويه سره سوله کړې ده ²³ په دې طريقه خوارج او هغه کسان چې سوله يې نه غوښته په دې چال وغوليدل، په غوصي سره يې د امام په خيمې يرغل وکړ او لوټ مار يې پيل کړ تر دې چې د امام حسن عليه السلام د پښو لاندې درې يې هم وتښتوله او د امام په پتون يې دومره سخت گوزار وکړ چې د ډيرې وينې بهيدنې په وجه د امام حالت ډير بد شو ²⁴ د امام يارانو هغه د په مدائن کې د دغه ځايې د گونر سعد بن مسعود ثقفي چې امام علی عليه السلام مقرر کړی ؤ، ځايي ته يوړو څه موده د ثقفي په کور کې د امام علاج وشو په دې منځ او مان کې هغوي ته وويل شول چې د ځينو قبيلو مشرانو چې دينې مينه يې نه لرله يا يې د امام سره دښمني لرله معاويه ته په پټه ليکلي دي چې که عراق ته ورشي نو امام به ورته حواله کړي. معاويه د هغوي ليکونه امام حسن عليه السلام ته وليږل، سوله يې وغوښته او وويل ته چې کوم شرط هم لگوي زه يې منم. ²⁵ امام سخت ناروغه ؤ او ياران يې هم خواره واره ؤ. لښکريان او فوځيان يې هم په يوه خبره نه راغونډيدل او هر يو خپله باجه غږوله. امام حسن عليه السلام فکر وکړو چې

23. تاريخ يعقوبي ج 2 ص 207-204

24. تاريخ يعقوبي ج 2 ص 207-204، تاريخ طبري، ج 7 ص 1

25. ارشاد مفيد ص 172-173

في الحال جنگ د مسلمانانو په گټه نه دی نو په ډيرو سختو او بدو شرائطو سره يې سولې ته غاړه کيښوده.²⁶

ددغي سولې ځنې مادې دا دي:

◊ امام حسن عليه السلام د منوونکو سر او مال به محفوظ وي.

◊ حضرت امام علي عليه السلام ته به سر عام کنځل نه کيږي.²⁷

◊ معاويه د "دارا بکر" د سيمې له عايد څخه لس لکه درهمه د جمل او صفين د جنگ په يتيمانو کې تقسيم کړي.

◊ امام حسن عليه السلام به معاويه ته اميرالمؤمنين نه واي.²⁸

◊ معاويه ته پکار دي چې د خداي د کتاب او سنت په مطابق عمل وکړي.²⁹

◊ معاويه به تر خپل مرگه وروسته خلافت بل چا ته نه ورکوي.³⁰

معاويه دا شرطونه او نورداسي ډير شرطونه چې د اسلام او مسلمانانو د حفاظت لپاره ضروري وو، او منل او جنگ ختم شو.

ځينو مستشرقينو چې دقيقه مطالعه نه لري د خپلو سطحي مطالعو او بې خبرۍ په وجه گمان کړی دی. چې امام حسن عليه السلام له معاويه سره په جنگ کې سستي کړې ده او که سستي يې نوه کړي او پرله پسې کوششونه يې کړي وی نو کامياب شوی به ؤ. دغو کسانو که په ژور نظر سره د هغه وخت مسلم تاريخونه بڼه مطالعه کړي وی او د قيصې ټولو اړخونو ته يې نظر کړی وی نو داسي فضول نتيجه به يې نه اخسته ځکه چې تاريخ گواه دی چې امام حسن عليه السلام د خپل ژوند رغاوونکې ورځې په بهادری سره د پلار په څنگ کې د جمل او صفين په جنگ کې تيرې کړې او د دښمن په فوځ ترزړه پورې يې مقابله کړې، توره يې وهلې او کامياب راستون شوی دی نتيجه دا چې امام حسن عليه السلام له جنگه نه ويريده هغه به په خپله له معاويه سره جنگ ته خلق هڅول خو په هغه خاصو شرائطو کې د هغوي سوله د دې نه علاوه چې

26. تاريخ يعقوبي ج 2 ص 207 – 204

27. ارشاد مفيد ص 173، مقاتل الطالبين ص 26

28. بحارالانوار ج 44 ص 2-3

29. بحارالانوار ج 44 ص 65، په دې حقله سوله نامې نه يوه بله جمله هم نقل شوي ده خو زمونږ په نظر صحيح نه ده ځکه دلته رانغله

30. بحارالانوار ج 44 ص 65، په دې حقله سوله نامې نه يوه بله جمله هم نقل شوي ده خو زمونږ په نظر صحيح نه ده ځکه دلته رانغله

له داخلي نظره او د اسلام د گټې او د مسلمانانو د سر د حفاظت لپاره ضروري وه د اسلام د بهرني سياست له نظره هم ژوره دور انديشي وه ځکه چې په دغو ورځو کې د ختيځ روم امپراطوري چې اسلام پرې سخت گوزارونه کړي وؤ په کمين کې ناسته وه او د داسي موقع په انتظار وه چې په مناسب وخت خپله بدله واخلي.

کله چې امام حسن عليه السلام او معاويه پوځيان يو بل ته مخامخ شول، روميانو هم د ناخپه او پټې حملې سريزې برابرې کړې. او که امام حسن عليه السلام جنگ جاري ساتلی وی، ممکنه وه د اسلام وجود ته سخت تاوان رسيدلی وی خو چې امام حسن عليه السلام سوله وکړه نو د هغوي له لاسه هم موقعه او وته.

تر دې خبرې زيات د هغو مستشرقينو خبره فضوله او بې بنياده ده چې وايي: امام حسن عليه السلام ته معاويه تر ځانه زيات قابل او لايق بنکاريدو ځکه يې له خلافته لاس واخستو او هغه يې معاويه ته ورکړو حال دا چې امام حسن عليه السلام تر سولې په وړاندې او وروستو ليکونو کې په څرگنده ليکلي دي چې زه د خلافت زيات لائق او وړ يم او کله چې معاويه د کوفې جومات په منبر وويل چې امام حسن عليه السلام زه د خلافت وړ گنم او ماته يې خلافت راکړو نو امام حسن عليه السلام د خلقو په غوندې کې پاڅيد او وې ويل معاويه دروغ وايي، بيا امام (ع) په خپل فضيلت کې خبرې وکړې، په مباحلي کې يې گډون ته اشاره وکړه او وې فرمايل: مونږ د قران او پيغمبر (ص) د حديثونو له نص سره سم افضل او غوره يو او هم ځکه د خلافت وړ يو. خو نورو په مو ظلم وکړو او زمونږ حق يې وخوړو.³¹

تر دې چې تير شو د سولې په يوې مادې کې هم ليکل شوي چې امام به معاويه ته اميرالمؤمنين نه وايي نو څرنگه ممکنه ده چې امام حسن عليه السلام له هغه سره بيعت کړي وي؟ او که له هغه سره يې بيعت کړی وی نو پکار وه چې د هغه په حکم يې عمل کولی. خو تاريخ گواه دې چې هيڅ کله يې د هغه حکم ونه منلو د خوارجو کسان چې کله د معاويه په خلاف جنگ ته راووتل. معاويه امام حسن عليه السلام ته وويل چې له هغو سره وجنگيږي خو امام حسن عليه السلام بلکل د هغه خبرې ته پام ونه کړو او وې ويل که ما غوښتل چې له مسلمانانو سره وجنگيږم نو لومړی به له تاسره جنگيدم³² نو له دغو حقائقو څرگنده ده چې ځينو ليکوالو چټې خبرې له دروغو پرته بل څه نه دي. امام حسن عليه السلام د اسلام دگټو لپاره سوله کړي وه نه د دې لپاره چې معاويه يې د خلافت قابل گڼلو.

31. بحار الانوار ج 44 ص 62

32. کامل ابن اثير ج 3 ص 208 ، حياة الامام الحسن بن علي ج 2 ص 279

بي خايه اعتراض

ځيني ليکوالان وايي چې مشر او لارښود بايد په کارونو کې د ټولني د غوښتنو پيروي وکړي نو امام ولي د هغو خلقو خبره ونه منله چې له معاويه سره يې جنگ غوښتلو؟ د دې ځواب دا دی چې د جنگ دوام او اوږدېدل د اسلام او مسلمانانو په گټه نه و نو دا ښه خبره نه وه چې امام د هغوي خبره منلې وي.

ډير ځايونه داسي دي چې پيغمبر(ص) يا امام ځني کارونه کړي دي چې په هغه وخت د هغو په گټه نه پوهيدل خو ورو ورو د هغه کار په مصلحت او ضروري والي پوه شول مثلاً پيغمبر(ص) چې کله له مسلمانانو سره د خداي کور د زيارت لپاره روان شو او حديبې ته ورسيد قريشو مکې ته د هغوي د ورتگ مخه ونيوله ځکه چې بې له مخکنۍ اجازه د پيغمبر(ص) او د هغه د يارانو ورتگ يې له ځان لپاره يو سر ټيټی او سپک والی بلل ډير تگ راتگونه او خبرې اترې وشوې او بالاخره د دريو کالونو لپاره په دغو شرائطو سوله وشوه.

◉ . په راتلونکې کال به قريش درې ورځې خانه کعبه مسلمانانو ته پرېږدي چې هغوي پکې په ازاده خپل مذهبي کارونه او مراسم ترسره کړي.

◉ . تر دريو کالو پورې به مسلمانان او قريش په يو بل غرض نه لري او په مکې کې به د مسلمانانو لپاره تگ راتگ ازاد وي.³³

◉ . د مکې مسلمانان به په خپل دين په څرگنده عمل کوي.

◉ . په دغو دريو خبرو به په دې شرط عمل کېږي چې که څوک له مکې وتښتيدل او مدينه ته يې پناه يوړه نو په مسلمانانو لازمه ده چې هغه مکې ته واپس کړي خو که څوک له مدينې وتښتيدل او مکې ته يې پناه راوړه نو ضروري نه ده چې قريش يې بيرته ستون کړي.³⁴

د اسلام گران پيغمبر (ص) د دغې سولې له مفادو سره موافق او راضي شو خو ځيني مسلمانان د دې سولې په وروستي بند ډير معترض وو او سوله يې نه منله پيغمبر(ص) وفرمايل:

33 . تاريخ يعقوبي ج 2 ص 44 - 45

34 . بحار ج 20 ص 367 - 368

أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ لَنْ أَخَالَفُ أَمْرَهُ وَ لَنْ يَضِيعَنِي (يعني زه د خدای رسول او بنده یم هیخ کله د هغه د فرمان نافرمانی نه کوم او پوهیږم چې په دې کې ماته تاوان نه رسي).³⁵

او همداسې وشوه ځکه چې څه موده پس د دې سولې مصلحتونه ټولو ته څرگند شول ځکه چې د جنگ د ختمیدو او د مسلمانانو په تگ راتگ سره مشرکانو د اسلام حقیقته خبر شول. اسلام یې په زړه کښیناست او اکثره مسلمانان شول او د سولې په همدغو څو کلونو کې اسلام د مکې عام دین شو.³⁶

"زهري" وايي د سولې په دغو دوو کلونو کې د مسلمانانو شمیر د مخکې کلونو له مسلمانانو زیات شو.

ابن هشام لیکي: زهري رښتیا وايي ځکه چې مسلمانان چې کله حدیبې ته راغلل نو څوارلس سوه تنه وؤ خو دوه کاله وروسته د مکې د فتحې په وخت لسو زرو تنو ته رسیدلې وؤ نو څوک چې د پاکو امامانو په امامت ایمان لري پکار نه ده چې د امام حسن علیه السلام په سولې نیوکه وکړي لکه څنگه چې له قریشو سره د پیغمبر (ص) په سولې نیوکه نه ده پکار.³⁷

ابوسعید عقیصا وايي: امام حسن ته مې وویل چې ولې دې له معاویه سره سوله وکړه حال دا چې ته په حقه یې او معاویه ظالم او گمراه دی؟ امام حسن علیه السلام وفرمایل: چې ایا زه له خپل پلاره وروسته امام او د خدای حجت نه یم؟ ما ووي ولې نه یې. نو وې فرمایل: ایا پیغمبر (ص) زما او د ورور په باره کې نه دي ویلي:

"الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ أَمَامَانِ قَامَا أَوْ قَعَدَا" یعنی امام حسن علیه السلام او حسین علیه السلام امامان دي که پاڅون او قیام وکړي او که یې ونه کړي

ما وویل "هو" نو وې فرمایل زه امام یم که پاڅون وکړم او که وې نه کړم بیا یې ده خپل نه پاڅون سببونه وفرمایل په هماغو سببونو مې معاویه سره سوله وکړه چې پیغمبر (ص) له بني ضمیره بنی اشجع او له مکې والو سره په حدیبې کې کړې وه فرق یوازې دا دی چې هغوي کافران وو او معاویه او د هغه ملگري د کافرانو په حکم کې دي.

ای ابو سعیده که زه د خدای له خوا امام یم نو زما خونې ته سپک مه گوره څه دا چې مصلحت یې له تا پټ وي زما او ستا مثال د خضر علیه السلام او موسی علیه السلام په شان دی خضر علیه السلام به داسې کارونه کول چې موسی علیه السلام به پرې نه پوهیدو او غصه

35 . سیره ابن هشام ج 4 ص 317

36 . بحار ج 20 ص 367

37 . سیره ابن هشام ج 4 ص 322

کیدو به خو چې خضر عليه السلام به د هغو په مصلحتو خبر کړو نو کراره به شو ما هم ستاسو غصه پارولې ده او سبب یې دا دی چې زما د کار په مصلحت نه پوهیږئ خو دومره پوه شه چې که له معاویه سره مې سوله نه وې کړې سم مسلمان به په زمکه نه و پاتې.³⁸

معاویه د حکومت له کنټرولولو وروسته خپله سمه او حقیقی خیره څرگنده کړه او په "نخيلي" کې یې په لویې وینا کې وویل: په خدای قسم د دې لپاره مې له تاسو سره جنگ نه دي کړی چې مونږ گزار شئ او روژه ونیسئ بلکه د دې لپاره وجنگیدم چې په تاسو حکومت وکړم چې دا دی اوس ورته ورسیدم نو دا اعلان کوم چې هغه ټول شرطونه چې په سوله لیک کې مې له امام حسن عليه السلام سره منلې دي چڅنې کوم.³⁹

مدینې ته ستندل

معاویه له هره خوا او هر نظره په امام حسن عليه السلام او د هغه په ملگرو تنگسا راوسته هغو به یې ازارول او د حضرت امام علي عليه السلام او د هغه د کورنۍ سپکاوي به یې کوو کله خو به دا سپکاوی دومره زیات شو چې د امام حسن عليه السلام په وړاندې به یې په مجلسونو کې علی عليه السلام ته بد رد ویل که څه هم امام حسن عليه السلام به ورته غاښ ماتوونکی ځواب ورکوو خو کوفې کې پاتې کیدل د هغوي په گټه نه و نو مدینې ته راستون شو خو په مدینې کې هم د دوي لپاره پاتې کیدل اسان کار نه و و ځکه چې د مروان په نوم د معاویه یو کس چې ډیر پلید سړی و، د مدینې حاکم و هغه کس چې پیغمبر(ص) د هغه په حقله فرمایلي وو: "هُوَ الْوَزَعِ ابْنِ الْوَزَعِ الْمَلْعُونِ ابْنِ الْمَلْعُونِ"⁴⁰

ده د امام حسن عليه السلام ژوند ډیر تنگ کړو تر دې چې د امام کور ته د هغوي د ملگرو تگ راتگ سخت و نو ځکه سره د دې چې امام حسن عليه السلام لس کاله په مدینې کې تېر کړل خو د هغوي ملگرو د هغوي فیض او علمه ډیره کمه استفاده وکړه او له همدې امله د دې امام روایتونه ډیر کم دي.

مروان کوشش کولو چې امام حسن عليه السلام په وړاندې امام علي عليه السلام ته بد رد ووايي او کله کله به یې نور کسان تیارول چې د امام حسن عليه السلام سپکاوی وکړي.⁴¹ په

38. بحار ج 44 ص 1

39. بحار ج 44 ص 9

40. حياة الامام الحسن بن علي ج 1 ص 218

41. تاريخ الخلفاء سيوطي ص 190

دغو لسو کلونو کې له مروانه وروسته چې څوک هم د مدینې گورنر شو امام حسن علیه السلام او د هغه ملگري یې زورولي او ازار کړي دي.

شهادت

معاویه چې د امام حسن علیه السلام د کم عمرۍ په وجه دې ته تیار نه شو چې خلافت هغه ته پریرې، کوششونه شروع کړي وو چې د خپل پلید او رذیل ځوي یزید لپاره ولي عهدی مسلمه کړي چې د ده له مرگه وروسته د هغه په حکومت کې کومه ستونزه رامنځته نشي خو په دې لاره کې یې امام حسن علیه السلام لویې خنډ گڼلو ځکه چې گمان یې کولو چې د ده له مرگه وروسته به خلق بیا امام حسن علیه السلام ته ستانه شي ځکه چې خلق د معاویه له کورنۍ راضي نه وو نو څو څو ځله یې کوشش وکړو چې امام حسن علیه السلام شهید کړي او بالاخره په یو سازش سره یې هغه امام په زهرو شهید کړو او هغه مبارک د هجرت د پنځوسم کال د صفرې د میاشتې په 28 نیټه شهید او د مدینې په بقیع ادیرې کې خاورو ته وسپارل شو.

د خدای سلام دې وي په هغه.